HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בא למדוד נפט אומר לו מדוד אתה לעצמך בא למדוד אפרסמון אומר לו המתן לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבסם אני ואתה תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם שנאמר [1]ולא תטמאו בהם ונטמתם בם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם תנו רבנן [א](אל) תטמאו בהם ונטמתם בם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מלמטה מטמאין אותו מלמעלה בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא תנו רבנן [2]והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא:

הדרן עלך אמר להם הממונה

[ב]**טרף** [א]בקלפי והעלה שני גורלות אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל הסגן בימינו וראש בית אב משמאלו אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך [ג]ואם של שם עלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו אישי כ"ג הגבה שמאלך נתנן על שני השעירים [ב]ואומר לה' חטאת רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת אלא לה' והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: **גמ'** למה לי טרף בקלפי כי היכי דלא ניכוין ולישקול אמר רבא [ג]קלפי של עץ היתה ושל חול היתה ואינה מחזקת אלא שתי ידים מתקיף לה רבינא בשלמא אינה מחזקת אלא שתי ידים כי היכי דלא ליכוין ולישקול אלא של חול נקדשה אם כן הוה לה כלי שרת של עץ ◦ [ד]וכלי שרת דעץ לא עבדינן ונעבדה דכסף ונעבדה דזהב [ד]התורה חסה על ממונן של ישראל מתניתין דלא כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר הסגן וכהן גדול מכניסין ידן בקלפי אם בימינו של כהן גדול עולה הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך ואם בימינו של סגן עולה ראש בית אב אומר לו לכהן גדול דבר מילך ונימא ליה סגן כיון דלא סליק בידיה חלשא דעתיה במאי קא מיפלגי מר סבר ימינא דסגן עדיף משמאליה דכהן גדול ומר סבר כי הדדי נינהו ומאן האי תנא דפליג עליה דרבי יהודה רבי חנינא סגן הכהנים הוא דתניא [ה]רבי חנינא סגן הכהנים אומר למה סגן (א) מימינו שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס סגן ומשמש תחתיו תנו רבנן ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימין מכאן ואילך פעמים עולה בימין פעמים עולה בשמאל והיה לשון של זהורית מלבין מכאן ואילך פעמים מלבין פעמים אינו מלבין [ו]והיה נר מערבי דולק מכאן ואילך פעמים דולק פעמים כבה והיה אש של מערכה מתגבר ולא היו כהנים צריכין להביא עצים למערכה חוץ משני גזירי עצים כדי לקיים מצות עצים מכאן ואילך פעמים מתגבר פעמים אין מתגבר ולא היו כהנים נמנעין מלהביא עצים למערכה כל היום כולו ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר מכאן ואילך נשתלחה מאירה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים וכל כהן מגיעו [ז]כפול [ח][ה]הצנועין מושכין את ידיהן והגרגרנין נוטלין ואוכלין ומעשה באחד שנטל חלקו וחלק חבירו והיו קורין אותו בן חמצן

חמצן

רש"י

בא. הלוקח למדוד נפט מפני שריחו רע אומר לו המוכר מדוד לעצמך: **מטמטמת.** אוטמת וסותמת מכל חכמה: **ונטמתם.** חסר א': **מטמאין אותו הרבה.** מניחין אותו ליטמא הרבה והכי קאמר קרא אל תטמאו כאן ואם תטמאו סוף ונטמתם: **והתקדשתם.** מעט והייתם קדושים הרבה הבא ליטהר מסייעין אותו:

הדרן עלך אמר להם הממונה

טרף בקלפי. שנינו בפרק שלמעלה (דף לז.) וקלפי היתה שם: **טרף.** פתאום בטריפה ובחטיפה: **והעלה שני גורלות.** אחד בימין ואחד בשמאל והשעירים עומדים אחד לימין ואחד בשמאל ונותן גורל שעולה בימין לשעיר של ימין: **והן עונין אחריו.** כשמזכיר את השם: **גמ' דלא ניכוין.** שלא ימשמש להבין במשמושו איזה של שם ויטלנו בימין לפי שהוא סימן יפה כשהוא עולה בימין: **ושל חול היתה.** אינה מקודשת: **התורה חסה כו'.** שנאמר (ויקרא יד) וצוה הכהן ופנו את הבית וגו' על מה חסה תורה על פכין של כלי חרס שאין להם טהרה במקוה א"כ חסה על ממון קל כ"ש על ממון חשוב א"כ חסה על ממונן של ט) (צרועין) קל וחומר על ממונן של צדיקים: **ואם בימינו של סגן עלה ראש בית אב אומר לו לכהן גדול דבר מילך.** דבר דצריך לה' חטאת: **כיון דלא סליק בידיה.** דכהן גדול ובידיה דסגן סליק חלש דעתיה דכהן גדול אי אומר לו סגן: **למה סגן מימינו כו'.** שהולך תמיד לימינו כך אמרו בשם ר' יצחק הלוי. ואני שמעתי מרבינו יצחק בר יהודה למה סגן ממונה שאם יארע פסול אבל כל זמן שלא יארע בו פסול אין הסגן עובד שום עבודה בעולם: **לשון של זהורית.** צמר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע אדום וקושרין אותו בראש שעיר המשתלח והיה מלבין מאליו והוא סימן שמחל הקב"ה לישראל שנאמר (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: **והיה נר מערבי דולק.** לאחר שכבו שאר כל הנרות ואע"פ שממנו מתחיל להדליק ערבית בו היה מסיים הטבת נרות שחרית והוא עדות שהשכינה שורה בישראל כדכתיב י) מחוץ לפרוכת העדות ואמרינן במסכת שבת (דף כב:) עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל ואמרינן (שם) מאי עדות זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים. ואיזהו נר מערבי למאן דאמר (מנחות דף נח:) שבעת הנרות סדורים מזרח ומערב קרי נר מערבי נר שני שסמוך לראשון שבמזרח כדתנן (תמיד פ"ו משנה א) (ב) נכנס אחד ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות וכו' למאן דאמר כו' צפון ודרום נתונין היו אמצעיתן פניו מסובין כלפי מערב והוא קרוי מערבי ושאר הנרות מצדדין פניהם כלפי אמצעי כדכתיב (במדבר ח) אל מול פני המנורה היא אמצעית יאירו נרות של ששה קנים: **והיה אש המערכה מתגבר.** ודולק מאליו בלא תוספת עצים ולא היו צריכין להביא עצים משסדרוהו שחרית: **חוץ משני גזירין.** של בין הערבים שהן חובה כדאמרינן (ג) בפרקין לעיל: **נשתלחה מאירה.** שאינו משביע: **וכל כהן מגיעו כפול.** שאינו כזית מאחר שראו שאינו משביע הצנועין מושכין את ידיהן כ) (ואם יותר לא היו מושכין ידיהם) וכימי שמעון את מי שמגיע כפול לא היו מושכין ידיהם:

חמצן

תוספות

טרף בקלפי וכו'. וקראו אותו חמצן כל ימיו. אף ע"פ שגם גרגרנין אחרים חוטפים ואוכלים כמותו הא דקראו אותו חמצן טפי מאחריני י"ל לפי שהוא חטף מחמצן אחר אי נמי אחרים לא הקפידו כשהיו חוטפין זה מזה אבל זה כשזה חטף מידו הקפיד:

וליר

דודאי לפי שהוא רוצה שיבא של שם בשל ימין מטריד ושוכח להגריל. **אלא של חול אמאי ליקדשיה.** לפי שכבוד המצוה בשל קדש. וא"ת לרבי יהודה דאמר מצות ליהנות ניתנו בראש השנה [כח, א], כיון שעושה בשל קדש מצוה שיכול לעשות בשל חול דהגרלה לאו עבודה היא א"כ יהנה משל קדש. י"ל כיון (שעבד) [שכבוד] המצוה [הוא] יכול לעשות בשל קדש. **א"כ הוה ליה כלי שרת כו'.** וא"ת איך הוא כלי שרת והלא כלי שרת גמורין עבודתן מחנכתן וזה אין בו שום עבודה, דהגרלה לאו עבודה היא ואיך יהיה כלי שרת. י"ל דהכי קאמר הוה ליה כלי שרת שיראו העולם שהוקדש ויסברו שיכולין לקדש בו מנחה או לקבל דם בשעת צורך ויבא לעשות כלי שרת של עץ, וכלי שרת של עץ לא עבדינן, דפלוגתא היא דרבי ור' יוסי בר' יהודה בסוכה פרק החליל [נ, ב] ובמנחות [כח, ב] ורבי פוסל, ואפילו לר' יוסי בר' יהודה דמכשר מדרבנן מיהא לכתחילה בעינן של מתכות. **הסגן אומר לו כו'.** וא"ת עלה בימין הסגן למה אין אומר לו הגבה ימינך. י"ל שלא היה טרוד ככהן גדול ולא ישכח. ועוד שהיה מבייש כהן גדול. תימה לרבינו איך מכניס הסגן ידו להגריל והא מסקינן לקמן בשמעתין דלר' יהודה הגרלה מעכבא ואם (אין) עבודה היא אינה כשרה אלא בכהן גדול. ואומר רבינו (שאין) [שאינה] כל כך עבודה שהרי על ידי כהן גדול מתברכין (משעירין) [השעירין] ואמרינן נמי הגרלה לאו עבודה היא, ואע"ג דאמרינן לקמן מת אחד מהם מביא חבירו שלא בהגרלה כר' שמעון אבל לרבנן דידיה מגריל, מ"מ אין ההגרלה חשובה כל כך עבודה, אבל התם הוי טעמא משום דלא הגריל כלל (עד) [על] האחד. אבל אין לומר שעבודתו מחנכתו לסגן זה בכהן גדול, שא"כ לא ישמש עוד אלא בח' כלים. **למה סגן מימינו.** הקשה ה"ר אלחנן כי משוח מלחמה היה משמש בח' כלים ומוזהר על (המלחמה) [האלמנה] ככהן גדול והרבה דברים יש בו ככהן גדול לקמן בפרק בא לו [עב, ב] לרב דימי דהתם וא"כ למה היו ממנים הסגן, ואשכחן שממנין סגן ואף בבית ראשון שהיה שם משוח מלחמה, כדאמרינן בנזיר פרק כהן גדול [מז, ב] דבעי התם סגן ומשוח מלחמה הי מינייהו עדיף כו'. ואומר רבינו דמשוח מלחמה היה קצת איבה הואיל ומעתה משמש בח' בגדים כמותו. **כי הדדי נינהו.** וכשירה עבודה זו בשמאל כמו הוצאת כף ומחתה בכהן גדול דיום הכפורים שצריך לו שתי ידים לפי שאי אפשר בעבודה אלא הוא. **שמגיעו כפול הצנועים מושכין ידיהם.** אומר רבינו דדוקא מגיעו כפול, אבל מגיעו בכזית לא היו מושכין ידיהם כי דימו לקיים מצות אכילה, אבל כאן לא היה מצות אכילה לגמרי כיון שאין שם אלא כפול ולא היו שביעין. וא"ת היכא דמגיעין [כפול ושביעין] כדאמרינן בריש פסחים [ג, ב] איך מקיימא מצות אכילה. י"ל דלא בעי כזית לגמרי אלא כזית עדיף וחשיבה אכילה, ולכולם לא היו יכולים לחלק בשוה. **והגרגרנין חולקין.** חוטפין ואוכלין כדמפרש בפרק שני דקידושין [נג, א].

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' א:
ב ב מיי' שם פ"ב הל' ו:
ג ג מיי' שם פ"ג הל' א:
ד ד מיי' פ"א מהלכות בית הבחירה הל' יח:
ה [מיי' פ"ט מהלכות בכורים הלכה כב טוש"ע י"ד סימן סא סעיף יא]:

◆

רבינו חננאל

תנו רבנן והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה.

הדרן עלך אמר להם הממונה

טרף בקלפי והעלה שני גורלות. פי' טרף עירבבם. כי היכי שלא יתכוין ויעלה של שם בימינו. **אמר רבה קלפי של עץ ושל חול היתה** שאין עושין כלי שרת של עץ. ואינה מחזקת פיה אלא שתים ידים כדי שלא יתכוין. הא דתני ר' יהודה הסגן וכהן גדול מכניסים ימינם בקלפי כו', ר' חנניה סגן הכהנים חולק עליו ואומר למה סגן א) ממונה שאם אירע פסול בכהן גדול משמש תחתיו, אבל כל זמן שלא אירע בו פסול אינו משמש כלל. ת"ר [מ'] שנה ששימש שמעון הצדיק, היה הגורל עולה בימין, ולשון זהורית מלבין, והיה נר מערבי דולק, והיתה אש של מערכה מתגברת, והיתה [ברכה] בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים כו'. מעשה באחד שחטף חלק חבירו והיו קורין אותו חמצן.

א) כ"ה גי' רבינו ז"ל למה סגן ממונה וכן הוא הגי' להדיא בסוטה מ"ב ע"א וכ"מ ג"כ בנזיר מז וע"ש בתוס' ד"ה למה.

◆

תוס' ישנים

מתני'. טרף בקלפי. בתו"כ [אחרי פרק ב ו] מפיק מקרא דבעינן קלפי, דקתני התם אשר עלה עליו הגורל לה' יכול יתן על גביו, ת"ל אשר עלה עליו שעלה לשמו מתוך קלפי. ובירושלמי [פ"ד ה"א] לא סוף דבר קלפי אלא אפילו קלתות, ולמה אמרו קלפי כדי לעשות פומבי לדבר, ויביא שני חוטין אחד שחור ואחד לבן ויקשור עליהם ויאמר זה לשם וזה לעזאזל, ת"ל גורל לה' שיהא ניכר לה' וגורל לעזאזל שיהא ניכר לעזאזל, וכן פריך משני צרורות אחד שחור ואחד לבן, ומשני הכי דבעינן כתיבה ממש. **ואומר לה' חטאת.** הקשה ה"ר אלחנן אמאי לא קאמר חטאת לה' שיזכיר השם מאוחר, כדאמרינן בפ"ק דנדרים [י, א] לא לימא איניש לה' קרבן אלא קרבן לה', דילמא פשע ומדכר שם שמים לבטלה. ואומר רבינו דשאני הכא דכתיב אשר עלה עליו הגורל לה' (והרי) [והדר] ועשהו חטאת. **אינו צריך לומר חטאת אלא לה'.** דהכי משמע ליה לישנא דקרא אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו שלא יזכיר יותר. **גמ'. כי היכי דלא נכוין ונשקול.** וא"ת א"כ לא עשה מצות הגרלה. י"ל

מסורת הש"ס

א) [צ"ל ולא], ב) [פי' ערבב ערוך וכ"כ הרשב"ם ב"ב קכב. ד"ה טרף עירבבם כמו בילים טרופות], ג) גיר' ירו' ואם בשמאלו עלה ראש ב"א וכו', ד) [לקמן מד: ר"ה כז. מנחות עו: פו: פח: פט. חולין מט: עז.], ה) [נזיר מז: ע"ש סוט' מב. ע"ש], ו) [תוספ' סוטה פי"ג ה"ז], ז) בע"י כפול מצרי, ח) קדושין נג. [חולין קלג.], ט) [צ"ל צרי עין], י) [ויקרא כד], כ) רש"א מ"ז,

◆

תורה אור השלם

1. אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם: ויקרא יא מג

2. כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: ויקרא יא מד

◆

גליון הש"ס

גמ' וכלי שרת דעץ לא עבדינן. סוכה דף נ' ע"ב:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' למה סגן מימין שאם אירע: (ב) רש"י ד"ה והיה נר כו' כדתנן נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים דולקים וכו' למאן דאמר צפון ודרום נתונין היה האמצעי פניו מוסב כלפי מערב וכו' פני המנורה הוא אמצעי יאירו: (ג) ד"ה חוץ משני כו' כדאמרינן בפירקין דלעיל. נ"ב דף כ"ו ולא הבנתי דהרי אף בשחרית הן חובה כדמבואר שם ובדף כ"ז:

◆

מוסף רש"י

מדוד אתה לעצמך. שאין אדם רוצה לסייעו (שבת כז:).

הדרן עלך אמר להם הממונה

התורה חסה על ממונן של ישראל. בתורת כהנים נפקא לן מוצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא וגו' (ויקרא יד) אמר ר' מאיר וכי מה מטמא לן שאמרה תורה להמתין שלא יראה הכהן את הנגע ולא יאמר טמא עד שיהא הכלים נפנין, ואם תאמר כלי עציו בגדיו ומתכת, מטבילן והם טהורים, ועל מה חסה תורה על כלי חרס ופכו שאין להן טהרה אלא שבירה, וכל כך חסה תורה על ממונן של צרי עין (שהרי צרעת באה עליו בעבור שהוא צר עין כדאיתא במדרש ובא אשר לו הבית. מפי' מהרש"ל) ק"ו על ממונן של צדיקים (חולין מט:). **למה סגן מימינו.** לאיזה דבר הוא ממונה ומוכן (סוטה מב. ושם: ממונה).